

Izglītības Ministrijas Mēnešraksts

№ 11

NOVEMBRIS

1924

Prof. Dr. med. M. Zīle

Par miršanas un nemirstības problemiem no ārsta viedokļa

Akademiska runa, noturēta 28. sept. 1924. Latv. Universitātes 5-gadu pastāvēšanas
diena

Mans uzdevums ir šodien runāt par miršanas un nemirstības
problemēm!

Varbūt izliksies vienam — otram savādi, ka taisni šai dienai, šai
Universitātes literāru svētku dienai, kad mēs svinam viņas 5 gadēju
dzimšanas dienu, kad mēs visi priecājamies, ka no trūcīgiem pasākumiem
pakāpeniski attīstījies stiprs un dzīves spējīgs organisms, — ka šai die-
nai esmu izvēlējis tematu, kur būs runa par miršanu un nāvi, par mūsu
pašu iznīcināšanu?!

Bet es nerunāšu tikai par nāvi, es aizkaršu arī nemirstības pro-
blēmu. —

Miršana un nemirstība! kāds paradokss?! kāda varena kontra-
punktēšana!

Dzīvība un nāve ir visu dziļākie un tumšākie atziņas problēmi; viņi
katra domājoša cilvēka pamata problēmi.

Katra universitātes uzdevums ir patiesību izplatīt un patiesību iz-
pētīt. Mūsu universitātei ir 11 fakultātes, un katrai no viņām ir savi ceļi,
kā viņa savus patiesības problemus atrod un izšķir. Visi šie problēmi ir
tikai daļproblēmi, kas beidzot tomēr savienojas virzienā uz
galveno un vienīgo problēmu: kas ir mūsu un visas cilvēces
liktens?

Es vēlētos šo svētku dienu, kad katram no mums vajadzētu sevi
iedziļināt, visu pārdomāt, kas mums ir dziļāks un augstāks, kad mums
būtu jāapzinās savi pienākumi un atbildība, — es gribētu šo dienu izlietot,
lai tuvotos šiem mūsu dziļākajiem problēmiem.

Bet lai varētu runāt par šiem cēlākiem problēmiem, ir vajadzīga pa-
cīlāta, stingri nopietna sajūsma; es ceru šodien šo sajūsma pie Jums
atrast. —

Kā vispārēja aksioma ir pieņemta tā, ka pasaules darbībā viss no-
tiek pēc dabas likumiem. Visiem šiem likumiem, bez šaubām, ir noteikta

Šāda novēršanās no vienpusīga materialisma notiek lielā mērā arī medicīnā. Katrs izglītots ārsts tagad zin, ka bez dvēseles faktoru atzīšanas nevar būt nekāda pietiekoša slimības analīze, nedz arī apmierinoša slimnieku ārstēšana. Esam spiesti vienmēr un vienmēr aizrādīt saviem klausītājiem: Nepiemirstiet nekad ievērot savu slimnieku dvēseles stāvokli!

Jā, bet kas tad pēc ārsta uzskata ir dvēsele?

Uz šo jautājumu jāatbild: Pašu dvēseli ārsts neatrod nekur ķermenī; bet tas tomēr nenozīmē, ka viņa pavisam neeksistē. Ārsts pašu dvēseli nekur neredz, bet viņš atklāj visur viņas darbību. Dvēsele tā tad ir spēks.

Bet tā kā dvēsele, neskatoties uz viņas redzamo darbību, ar visu visām izmeklēšanas metodēm ir palikusi mūsu prātam pilnīgi neatrodama un neredzama, tad mums jāpieņem, ka dvēsele pati ir imaterials, metafizisks princips, bet tomēr spējīgs iespaidot mūsu ķermeni un veidot mūsu materiālu. Pēc vadošo klīnicistu uzskatiem šis tulkojums, šī dvēseles definīcija, ir ārstam pilnīgi pieņemama, pat saistoša.

Ja nu jautātu, kad tad dvēseles potences miesā rodas, jāatbild sekošais: Ja dvēsele materiālu iedvesmina resp. organizē, t. i. padara viņu par organisku materiālu, tad viņa jau pastāvējusi pirmatnējā šūniņā. No pēdējās imaterialais princips vēlāk organizēja visas šūniņas, kuŗas radušās no pirmatnējās. Šis princips tā tad savu darbību eo ipso ir attīstījis jau kā vīriešu sēklas šūniņā, tā arī sieviešu oliņā.

Ja pie apaugļošanas vīriešu sēklas šūniņa savienojas ar oliņu, tad sadurās divi diversi viļņritmu kompleksi, divi dvēseles spēku lauki. Pēdējie savos pamatos ir heterogeni t. i. pēc savas dabas zināmā mērā antagonisti; neskatoties uz to, viņi savienojas ar iekšēju absolūtu nepieciešamību. Un šis savienošanās moments, kad abi spēku kompleksi saietas kā savstarpēji partneri, nozīmē individualdvēseles dzimšanas brīdi.

Ievēriba šeit jāpiegriež parādībai, kuŗa, pareizi uztverta, satur, pēc manas pārlicības, vissvarīgākā bioloģiskā likuma kodolu. Divi faktori, no kuŗiem katrs, ārēji spriežot, ir pretīšķīgs otram, no kuŗiem katram piemīt savs specifisks iedarbošanās virziens, savienojas savstarpībai, partnerībai, lai dotu sākumu jaunam, abiem līdz šim svešam iedarbošanās virzienam.

Imaterialais princips katrā šūniņā attīsta spēka centrus, par kuŗu redzamo formu, t. i. materiālo substrātu, jāuzskata šūniņas kodolu hromozomas. Jau Virchovs pieņēma, ka katrai šūniņai ir sava dvēselīte. Šiem spēku centriem piekrīt šūniņu darbības vadītāja loma. Simboliski varētu sacīt, ka mūsu organisms ir milzu orķestris, sastādīts no miljonu atsevišķiem muzikantiem, no kuŗiem katrs ir spējīgs spēlēt savu pašu melodiju. Veselības laikā mūsu organismā katra atsevišķa šūniņa tomēr spēlē tikai to melodiju, kuŗa saskan ar koporganisma pamatritmu. Tikai tā iekš mums rodas dzīvības simfonija, kuŗu mēs atrodam skaistu un patīkami skanošu, un kuŗu mēs nosaucam par veselību. Top skaidrs, ka katra šūniņa padota kādam augstākam imaterialam principam.

Imaterialais princips organu darbību kontrolei un direktīvai ierīkojis speciālu aparātu, kuŗu mēs nosaucam par vegetatīvo nervu sistēmu, un kuŗā viņa ir sagatavojusi divus antagonistiski iedarbojošos grožus — nervus vagus un nervus simpaticus. Ar šo divu nervu palīdzību top vadīti visi iekšējie organi. Ja vagus darbībai piemīt tieksme izsaukt

sirds paplašināšanu, simpaticus darbība viņā cenšas izsaukt kontrakciju. Jā vagus atdara dziedzeru slūžu, simpaticus viņu slēdz u. t. t.

Kā tāds antagonisms starp minētiem nerviem pastāv, mūs māca fiziologi un farmakologi. No kliniska redzes viedokļa šo mācību tādā formā es tomēr akceptēt nevaru. Šinī mācībā nav ievērots ļoti svarīgs faktors. Ja abas nervu sistēmas iedarbotos uz organismu un viņu šūniņām tiešām tikai antagonistiski, tad katra organa un katras šūniņas darbība būtu novesta līdz absurdam. Jā abas nervu sistēmas, kuŗas pastāvīgi šūniņas tur savā varā, iedarbotos tikai pretēji viena otrai, t. i. jā viena velk pa labi, otra tai pašā laikā pa kreisi, tad rati, kuŗus vajaga dzīt vienā zināmā virzienā uz priekšu, nekustētos no vietas, jeb atkal, ja antagonistu spēku attiecības mainās, — rati svārstītos turp un atpakaļ pašā izejas vietā.

Bet neaizmirstiet, ka dzīvība nestāv uz vietas, ka katra šūniņa kopā ar citām veic zinamu darbu, caur ko vispārējā organisma darbība top noteiktā virzienā tālāk dzīta.

Tas ir iespējams tikai tad, ja abas nervu sistēmas, neskatoties uz savu heteroģeno iedarbību, savā gala rezultātā ne kā antagonisti, t. i. pretēji darbojas, bet kaut arī būdamas heteroģenas, uzņem kopēju un jaunu darbības virzienu savstarpējā partnerībā.

Tā arī šeit atklājas tas bioloģiskais pamata likums, par kuŗu es jau runāju.

Jā sekojam tālāk cilvēka ķermeņa attīstībai — mēs atklājam jaunu minētā bioloģiska pamatlikuma izteiksmi. Dzīvnieku valsts pakāpeniskā attīstībā mēs novērojam, ka bez vegetatīvas nervu sistēmas arvien pilnīgāk attīstās diferencējas lielas smadzenēs. Šeit, lielās smadzenēs, novietojas neskaitams daudzums nervu šūniņu sakopojumu, — nervu dinamiskie centri, kur rodas funkcijas, kuŗas mēs nosaucam par garu, saprašanu, kritiku, gribu etc.

Mums stingri jānošķir intelekta un dziņas funkcijas. Viss, kam ir sakars ar intelektu, norit mūsu lielajās smadzenēs, viss, ko mēs saprotam kā dziņu un instinktu, ir cieši saistīts ar vegetatīvo nervu centru darbību.

Dziņa un intelekts savā ziņā ir pretpoli, gandrīz vienmēr antagonisti, kuŗi tomēr, ķermeni savstarpējā partnerībā apvienoti, rada to, ko mēs nosaucam par personību ar attiecīgām moraliskām īpašībām. Tā tad arī šeit mēs atrodam minēto bioloģisko pamatlikumu.

Katram, kas iedziļinājies cilvēces pamata problemos, ir jānāk pie tās pārlicības, ka viss, kas iekš mums norisinās, nevar būt citādi, kā pilnīgā saskaņā ar kosmisko likumību, ar citiem vārdiem, mūsu dzīvei vajaga būt noteiktai nojēgai. Atgādināsimies, kas notiek piemēram dīgļa šūniņā. Tēva un mātes heteroģenās daļdvēseles, apvienodamās uz savstarpēju partnerību, rada individuālu dvēseli ar gluži jaunu darbības virzienu un ar pēdējo savienotu jaunu materijas izveidojumu. Heteroģenie faktori dīgļa šūniņā neatrodas tur vienkārši priekš tam, lai uzturētu ar savu polarizāciju dīgļa šūniņu kā tādu, bet ar savu kontrapunktēšanu viņi izsauc kaut ko, kas sniedzas p a r i šīs šūniņas robežām. Ir kaut kas, kas šo darbību diriģē virzienā uz kādu augstāku sakaru. No šūniņām attīstās lielākas šūniņu grupas, organi. Tūlīn mēs redzam, ka arī atsevišķu organu darbība ir iespējama tikai tad, ja viņā divi heteroģeni faktori ir savienojušies uz savstarpēju partnerību. Tā piem. sirds var tikai

tad darboties, ja savu fizioloģisko uzdevumu izpilda tā saucamie vegetatīvie antagonisti vagus un simpaticus. Un tomēr šis heterogenās kardiālās vagus-simpaticus potences nefunkcionē vienīgi priekš tam, lai uzturētu sirds darbību kā tādu. Viņu darbības sekas sniedzas pāri sirds darbības robežām uz kādu augstāku sakaru: ar kopēju vagus-simpaticus darbību uz sirdi, ar viņu kontrapunktēšanu, ar viņu korelatīvo noskaņojumu, ir dota iespēja darboties arī citiem orgāniem. Rodas interorganiskas spraiguma parādības, interorganiskas korelācijas, caur ko vienīgi var tikt uzturēts vis ķermenis.

Paelsimies uz vēl augstāka sintezes līmeņa. Novērosim vegetatīvo nervu sistēmu visā visumā. Šī sistēma, kuŗa mums neapzinoties dirīgē visu mūsu organu funkcijas, kuŗa pārvalda mūsu instinktu un dziņu pasauli, ir nostādīta korelatīvās attiecībās pret mūsu apzinīgo, pret mūsu intelektuālo pasauli. Dziņa, kuŗu mēs nosaucam par dzimuma tieksmi, cilvēkā ir pati par sevi agresīvas dabas, bet tai bieži pretojas intelekts. Šāda kontrapunktēšanai ir netikai vienkārša nozīme regulēt iekšējās attiecības pašā organismā, viņa izpaužas pāri cilvēkam — augstākā iekārtā — cilvēku savstarpējā kopdzīvē.

Vēl spilgtāk tas redzams citā piemērā: starp daudzām dziņām, kas spēlē gan mazāku, gan lielāku lomu cilvēka dzīvē, sastopama dziņa pēc varas resp. varas tieksme. Dziņa pēc varas pati par sevi ir bez noteikta virziena un bieži pat neapzinīga. Tikai tad, kad intelekts ar šo dziņu stājas savstarpējā partnerībā, cilvēka izturēšanās pieņem noteiktu virzienu. Šādas kontrapunktēšanas nozīme nevar tikt attiecināta tikai uz pašu cilvēku: viņa izpaužas pāri cilvēkam uz augstāko starpcilvēku iekārtu.

Seit mēs varam apstāties. Viss, kas līdz šim tika apskatīts, dod ārstam jau pietiekošu pieturas punktu ieņemt precīzāku stāvokli attiecībā uz nāvi un nemirstības jēdzieniem.

Kas ir nāve? Kas notiek mirstot? No mūsu iztirzāšanas loģiski vispirms seko, ka pie nāves savu darbību pārtrauc, jeb atsakās no sava amata, tas imateriālais princips, kuŗš pirms nāves formēja katru atsevišķu šūniņu, katru šūniņu grupu un tādā kārtā padarīja dzīves spējīgu arī visu ķermeni.

Tādējādi mēs izsakam — tikai citādiem vārdiem — to pašu, ko tauta jau sen ir apgalvojusi: ka nāvei iestājoties dvēsele atstāj miesu.

Bet sākumā es savā diskursā sacīju, ka atsevišķas organisma daļas ir dzīves spējīgas kādu laiku vēl pēc individa, t. i. ķermeni visumā ņemot, nāves iestāšanās.

Kā saskan šis apstāklis ar uzskatu, ka reizē ar nāvi dvēsele atstāj miesu? Organisms, visumā ņemot, ir miris, viņam tā tad nav vairs dvēseles. Ķermeņa daļas paliek tomēr dzīves spējīgas un pārstādītas uz kādu citu organismu var vēl ilgi dzīvot, t. i. ķermeņa daļas viņu dvēseles nav atstājušas. Šis pretrunas noskaidrošanai varētu noderēt sekošais salīdzinājums.

Es jau minēju, ka mūsu organismu varētu salīdzināt ar milzu orķestri, kur katrs muzikants, t. i. katra šūniņa spēlē noteiktu melodiju, kuŗai jāasaskan ar organisma kopējo ritmu. Šī milzu orķestra diriģenta zizlis ir vegetatīva nervu sistēma; pēdējo izlieto imateriālais diriģents, lai ar šo milzu orķestri uzvestu dzīvības simfoniju. Simfonija apstājas.

kad diriģenta zizlis vairs netop vicināts. Reizē ar kospēles pārtraukšanu iestājas mūsu individualnāve, pie kam tomēr vēl nebeidzas atsevišķu muzikantu, t. i. atsevišķu šūniņu spēja turpināt vēl kādu laiku savu specifisko darbību. Atsevišķie muzikanti var iestāties citā orķestrī un jaunā kombinācijā piepalīdzīgi būt jaunas simfonijas uzvešanā. Ja viņi to nedara, instrumenti bojājas un nav vairs spējīgi piedalīties nevienā simfonijā.

Arsts zin, ka visā cilvēka dzīvības laikā katru dienu mirst ķermeņa daļiņas, no kā mēs nekā nenojaušam.

Ikdienas no mūsu organisma atdalās tūkstoši šūniņu, kuŗas līdz tam bija mūsu ādas jeb gļotādu sastāvdaļas. Slimības laikā no mūsu ķermeņa atdalās pūzņu veidā miljoni balto asins ķermeņi, kuŗi visi ir dzīvi, t. i. satur katrs savu šūniņas dvēselīti, un kuŗi visi, atstājot ķermeni, agrāk vai vēlāk mirst.

Šī parciālnāve mūs ne uz to mazāko neuztrauc. Šāda daļdvēseļu, kā arī viņu materialo korelatu zušana, nestāv nekādā sakarā ar mūsu individualnāvi.

Individa nāve iestājas tad, kad imaterialais princips ar savu diriģenta zizli nav vairs spējīgs noturēt kopējam darbam visus muzikantus. Parciālnāve iestājas tad, kad kāds no muzikantiem vairs nespēj spēlēt.

Tas tiešām tā arī ir. Var vēl tikai jautāt: kāpēc dvēseles faktoru iespaids uz materiju ar laiku pamazinās un beidzot pavisam apstājas. Vai dvēsele top vecumvāja? — Nē, tas nevar būt, jo imaterialais princips nepazīst vecuma, viņš ir mūžīgs. Tad jāpieņem, ka viss atkarājas tikai no materijas, un tiešām mēs zinām tagad, ka ar laiku katrā šūniņā, sevišķi nervu sistēmā resp. ganglijās sakrājas noguruma vielas un pigmenti, kas pārtrauc netik daudz šūniņu darbību par sevi, bet vēl jo vairāk muzikantu kospēli, t. i. normalās šūniņu un organu korelatīvās attiecības. Pie novecošanās un slimības imaterialais princips materiā uzduŗas augoši pretestībai. Rodas kavēkļi. Ja pēdējie sasniedz zinamu augstumu, kospēle tiek pārtraukta, iestājas nāve.

Nupat sacītais mums rāda visai svarīgu atziņu. Mēs tagad zinām netikvien, ka dvēseles faktori materiju veido, bet ka, otrādi, arī materijs spēj iespaidot dvēseles darbību.

Ari šeit mēs tā tad novērojam savstarpību, divu faktoru korelatīvas attiecības, kuŗas no jauna atstiprina agrāk mīnēto bioloģisko pamatlīkumu. Materijs vien nevar radīt dzīvību, dvēseles faktori paši par sevi arī ne.

Lai rastos tas, ko mēs ar mūsu parastiem jēdzieniem nosaucam par dzīvību, ir nepieciešams, lai materialais un imaterialais princips stātos savstarpējā partnerībā.

No sacītā mēs varam atvasināt vēl otru atziņu, proti: ka ortodokso materialistu viedoklis ir vienpusīgs un tāpēc nav spējīgs dot plaši pamatotu izskaidrojumu organiskām parādībām. Reizē ar to mēs pārlicinājamies, kā arī ortodokssais vitalisms resp. spiritualisms ir vienpusīgs un tāpēc nevar nodērēt kā vienīgais pamats pasaules notikumu saprašānai.

Tikai tad, ja abus uzskatus savieno kā savstarpējus partnerus, ja mēs viņus kontrapunktējam, — mēs nākam pie pasaules uzskata, kuŗš atver plašus horizontus un kuŗš tāpēc ir produktīvs. Bet kas tiešām ir

produktīvs, tas, no kosmiskā redzes viedokļa spriežot, arvien sevi satur savas pastāvēšanas attaisnojumu, t. i. satur kādu pasaules patiesības graudu. —

Tādā veidā mēs esam nonākuši līdz nemirstības problemam. Nevar būt nekādu šaubu, ka šis problems, tāpat kā nāves problems, katram vienam tikai tad dabū savu atrisinājumu, ja iepriekš jau ieņemta zināma pozīcija dvēseles problemā.

Es šodien runāju, izejot no ārsta redzes stāvokļa. Lai kosmiskās parādības un mūžības problēmu padarītu cikneš pieejamāku saprašanai, jāatbalstas uz 3 kategorijām: 1) uz eksakti-zinātnisku analīzi; 2) uz loģiku; 3) uz pārdomām, kurās sniedzas metafizikā.

Ārsts, kā eksakts zinātnieks, parādības salīdzina, viņas aprakstot, klasificējot, mērijot un sverot. Ārsts, kā garazinātnieks, izved loģiskus slēdzienus, strādā pie sintezes un meklē ideju. Ārsts, kā metafiziķis, cenšas izdibināt cilvēka likteni.

No visa top skaidrs, ka pie nemirstības problēma apgaismošanas atbildes vajag smelt no visām 3 kategorijām, citiem vārdiem, ka atbilde ir maisījums, kurā blakus zināšanai spēlē lomu arī nojauca un ticība.

Nemsim mūsu zināšanu un paskatīsimies, ko spēj atbildēt uz nemirstības jautājumu tās zināšanas, kurās mēs smeljam no eksaktas pētišanas. Mēs tūlī pārliecināsimies, ka eksaktā zinātne, cik tālu viņa ir analītiska, šinī jautājumā nemaz neielaižas un arī ielaisties nevar.

Tā kā nemirstības un dvēseles problēmi savā starpā cieši saistīti, un tā kā eksakti pētošs analitiķis dvēseli nekur atrast nevar, viņš, varbūt, godīgi domā, kā pareizi dara, apgalvojot, ka dvēseles potences nemaz neeksistē.

Bet visi tie, kas tic, ka eksakti zinātniskā analistiskā pētišana ir pietiekoša, lai izšķirtu jautājumus par dvēseli, ļoti maldās.

Sacītā ilustrēšanai griežos atkal pie muzikas, kur mēs atrodam daudzkārt dziļu filosofiju un, kā piemēram Bacha un Bethovena muzikā, kosmiskāko no visām filosofijām.

Mūsu priekšā ir orķestris, kurš uzved apbrīnojamo Bethovena 9. simfoniju. Mēs analizējam eksakti-zinātniski, kas pie tam notiek. Mēs konstatējam, ka piemēram, muzikants, kurš spēlē uz stīgu instrumenta, izdara roku un pirkstu kustības ar dažādu spēku un ātrumu, pie kam ar lociņa zirga sariem rada uz instrumenta zarnu stīgu vibrāciju, no kam ceļas dažādi toni ar dažādu stiprumu un dažādu sekošanas kārtību. Analizējot, mēs konstatējam tālāk, ka ar roku kustībām rodas siltums, un gaiss spēlētāja apkārtnē kustas. Ari ragu instrumentu spēlētājiem mēs konstatējam roku un pirkstu kustības. Kustības izdara arī lūpas; respirācijas muskuļi un diafragma mainoši pieņem kontrakcijas stāvokli u. t. t., u. t. t. Orķestra priekšā stāv viens, kurš ar taksu zizli izdara dažādā stiprumā un ātruma kustības, pie kam viņš skatās uz burtnīcu, uz kurās lapu pusēm ir uzzīmēti daudz punktu, strīpu un līniju, dažāda platuma un garuma. Visu to un pat vēl daudz vairāk mēs varam redzēt, mērit un svērt, mēs varam visu to analizēt līdz smalkākiem sikumiem, tomēr — no dvēseles potencēm mums nekas neatklājas. Mēs nespējam tādā veidā nojēgt orķestrantu darbību, un jo tālāk mēs analizējam, jo paliekam mazāk spējīgi uztvert analīzes rezultātus. Un viss tas tamdēļ, ka caur notikumu atrisinājumu līdz viņu mazāko daļu komponentiem mēs zaudējam kopsakarību.

Kopsakars! Tas ir tas svarīgākais! Mums jāpāriet pēc analīzes uz sintezi. Darot to, mums tūlīt top skaidrs, kā psihiskais ir meklējams tikai un vienīgi notikumu sakarā, ka tikai caur atsevišķu faktoru korelatīvu sarindojumu, tikai caur mainošu kontrapunktēšanu var celties vislielākās dvēseles potences, tā ka iekš mums tiek modinātas visdziļākās jūtas, pie kam mums gan auksti gan karsti par kauliem skrien, un mēs te līdz debess augstumiem uzgavilētu, te līdz nāvei noskumtu.

Nostājoties uz eksakti-zinātnisko analītiķu viedokļa, mēs nevaram vairāk sacīt, ka ķermenis pēc nāves sakrīt un pamazām izzūd. Vai caur to mūs sastādoša materiāla top iznīcināta? Nekādā ziņā nē. Materiāla ir mūžīga, viņa maina tikai savu formu. Vienalga, vai ķermenis kapā satrūd, vai tiek sadedzināts, vai ar viņu notiek kaut kas cits, — viņa materiāla pēc tam maina tikai savu formu, bet nekādā ziņā netiek iznīcināta. Tas mums ir droši zināms.

Mūsu materiāla paliek. Bet kā stāv ar mūsu personību? Mēs jau visi instinktiīvi sajūtam, ka mūsu materiāla un mūsu personība nav viens un tas pats.

Mūsu persona, tas mums nav jāaizmirst, ir saistīta pie mūsu apziņas. Šā mūsu personības apziņa tiek bez šaubām caur nāvi iznīcināta. Tas ir tikpat droši, cik droši ir, ka mūsu materiāla caur nāvi netiek iznīcināta. Šis fakts, ka pie miršanas mūsu personības apziņa tiek iznīcināta, ir galvenām kārtām tas, kas nāvi dara cilvēkam šausmīgu. Bet vai tam tiešām būtu iemesls? Jo pie dzīvības apziņa nebūt nav tas svarīgākais. Līdz šim to sapratuši — tikai nedaudzi. Apziņu mēs ikdienas zaudējam miegā; vienu trešdaļu no visas mūsu dzīves mēs pavadam bez apziņas. Mēs zaudējam to ģiboni, dažādās slimībās. Kas tik nepastāvīgs, nevar būt mūsu dzīvības galvenā būtība, nevar būt pēdējā instance.

Priekš cilvēka būtu lielākā nelaime, kad viņa personības apziņa, tādā veidā, kā mēs viņu uztveram, būtu nemirstīga. Pateicoties mūsu apziņai, mums ir pastāvīgs nemiers un pastāvīgas rūpes. Tā tad, ja mēs savu personības apziņu vēlētos paturēt arī pēc nāves, tad mēs ar to ņemtu līdz savas rūpes un ciešanas mūžībā. Nevar nemaz iedomāties, cik liela un nepanesama būtu tad nelaime.

Bez tam rastos caur to lielākā netaisnība. Tas, kas šīn pasaulē baudījis tikai laimi un pieticību, pēc savas nāves mūžīgi būtu laimīgs un pieticīgs. Turpretīn tas, kas šeit daudz cieta, tur arī mūžīgi ciestu; tas, kam šeit tikai apziņas minimums, p. p. idiots, paliktu tur mūžīgi idiots. Vai var iedomāties lielāku netaisnību?

Tas uzskats, ka dzīvībai piekrit eo ipso nepieciešams atributs — apziņa, pamatojas uz nepareizas premisas. Apziņu taču mēs neiegūstam tūlīt pēc dzimšanas; viņa attīstās daudz vēlāk un pakāpeniski. Vai tādēļ zīdaiņiem nav dzīvības?

Tā tad apziņa nav vis dzīvības galvenā būtība, bet gan viens no līdzekļiem dzīvības uzturēšanai. Dzīvības būtība nekādā ziņā viņā nav.

Vai pēc visa tā nav ko cerēt uz mūsu nemirstību?! Mūsu ķermenis sakrīt pēc nāves nedzīvās daļās, un mūsu personīga apziņa nepastāv vairs?!

Uz to var atbildēt, ka konstatējot minētos faktus, nemirstības problems nebūt nav vēl atrisināts. Patiesi, ar tā sauktām eksaktām zināt-

niskām metodēm mēs tālāk netiekam. Bet ar loģisku slēdzienu palīdzību mēs nonākam pie hipotezēm, kuru varbūtība nav izslēgta un kuras mōdina iekš mums dibinātas nojaudas.

Raksturīgais mūsu organiskā būtībā ir pamatots uz korelatīvo materiālo un imateriālo potenciū saskaņojumu. Šī korelācija, šī kontrapunktēšana vienādi sevī atklājas katrā šūniņā, katrā organā, visā organismā. Viņas nozīme nepastāv iekš tam, lai garantētu dzīvības ritumu katrā šūniņā pašā par sevi, jeb organā pašā par sevi, jeb organismā pašā par sevi. Viņa norāda uz virzienu p ā r i par mums. Viņa norāda, ka mēs esam padoti kādai augstākai iekārtai, ka tas, kas notiek iekš mums, nav vis gala fāze, bet tikai pāreja uz kādu vēl augstāku iekārtu.

Mūsu materiāla pēc nāves apvienojas ar vispasaules materiālu un paliek mūžīga. Mūsu dvēseles potences, domājams, pāriet vispasaules dvēselē un tā tad arī ir mūžīga. Ja nu iekš mums materiāla un dvēseles kontrapunktēšana caur visaugstāki kāpinātu diferencēšanu rada personības apziņu, tad var pieņemt, ka jo vairāk arī universumā caur bezgalīgas materiāla un bezgalīgas dvēseles kontrapunktēšanu pastāvētu kaut kas tāds, ko varētu nosaukt par vispasaules apziņu.

Cilvēks ir pasaules visuma daļa, bet salīdzinot ar kosmosu, tikai niecīgs smilšu graudiņš. Viss, kas iekš mums ir, mūsu dvēseles un garīgās potences līdz ar viņu materiāliem korelatīviem nāk no universuma, var nākt tikai no universuma; līdz ar to no universuma ceļas viss tas, kas rada mūsu apziņu un domu. Ja daba vienā niecīgā puteklītī, kāds ir cilvēks, salīdzinot ar begalīgo pasaules visumu, ar gara un materiāla kontrapunktēšanu ir attīstījusi patstāvīgu domāšanu, tad būtu absurds pieļaut, ka pasaules visums, kas mums ir devis apziņu un prātu, pats būtu bez jebkāda prāta. Mēs visā dabā novērojam plānveidīgas iekārtas sekas, plānveidīgu ideju sekas, un nebūtu gan nekādu šaubu, ka vismāte-daba nebūt nav gaidījusi uz cilvēku, lai tikai pēc viņa rašanās dotu sākumu idejām un domām.

Tamdēļ jāpieņem, ka mūsu domas un mūsu apziņa ir vismātes-dabas bezgalīgo domu un bezgalīgas apziņas niecīgs atspoguļojums. Tādā kārtā mūsu materiāla un dvēsele, kuras abas ir mūžīgas, pēc mūsu personīgās nāves ņemtu daļu vispasaules apziņā.

Mūsu miesa, gulot zārkā, nav vairs tas, ko mēs saucam par savu „es“. Tas mums tad jau ir kaut kas svešs. Mūsu „es“ bija izcēlies no materiāla un imateriāla kontrapunktēšanas. Mirstot abi faktori šķiras, bet nevis lai paliktu katrs par sevi, bet gan, kā uz to liek cerēt iepriekš minētais bioloģiskais pamatlikums, lai tiktu pārcelti uz kādu augstāku, cēlāku iekārtu, kur mūsu materiālam un imateriālam potenciēm bezgalīgās dvēseles un bezgalīgās materiāla kontrapunktēšanā katrā ziņā būtu jāņem līdzdalība. Pie tāda slēdziena spiež mūs nākt, ja gribam būt godīgi, viss tas, ko mēs novērojam organisku parādību ritumā.

Tikko iztirzātais nav dualisms. Runa gan ir par diviem faktoriem, par materiālo un imateriālo, bet es ar pilnu tiesību uzsvēru, ka šie faktori mūsu ķermenī nevis viens otram pretim darbojas, bet gan kā savstarpēji p a r t n e r i; ka viņi cieši saistīti viens ar otru, ka viņi atrodas nešķiramās korelatīvās attiecībās, ka neskatoties uz viņu šķietamo divējādību, viņi norāda uz kādu augstāku, viņus pastāvīgā spraiguma stā-

vokli turošu vienību, kuŗu mēs mierīgi un droši varam nosaukt par dievišķu spēku. Tas ir īsts monisms.

Profesoram būt nozīmē ar drosmi apliecināt savu pārliecību; katram nopietnam zinātniekam, katram ārstam, cik tālu viņš tiešām ataino savu augsto nosaukumu, jāatzīst, ka eksaktās izmeklēšanas metodes nebūt nav pēdējā mēraukla saprašānai un rīcībai.

Redzamā pasaule, kuŗā mēs dzīvojam, ir tikai maza daļa no tās neredzamās bezgalīgās pasaules, kuŗā mēs arīdzan dzīvojam. Tamlīdzīgas domas ved katru pētnieku pie reliģiozitātes, pie ticības. Reliģiozitāte ir visu valdošā apziņa par katras atsevišķas būtības tiešu atkarību no kāda neredzama Augstāka un Lielāka. (Keizerlings.)

Es beidzu ar pantīnu, kuŗu sacerējis nelaiķis vācu ķirurgs K. L. Šleichs, viens no visdedzīgākiem dvēseles meklētājiem:

„Auf den feinsten Nervensaiten
Spielt ein Spielmann sein Gedicht;
Wohl fühlst du die Finger gleiten,
Doch den Spielmann siehst du nicht.“

[„Uz vissmalkām nervu stīgām
Spēlmans savu dziesmu pauž;
Pirkstus gan tu jūti slīdam,
Pašu skats tavš nenojauš!“]

G. Stengrevics

Starpresoru komisijas priekšsēdētājs mākslinieku,
zinātnieku, rakstnieku un skolotāju pabalstu lietās

Skolotāju un augstskolu mācības spēku pensijas

I. Pašreizējais stāvoklis

Latvijas valsts pastāv jau 6 gadus. Šinī laikā daudz kas panākts tautas izglītības druvā. Ieviesta obligatoriska sešklasīga tautskola, noorganizēts vidus, kā arī zemāko un vidējo arodskolu tīkls, dibinātas plašas augstskolas — universitāte, mākslas akademijs un konservatorijs. Daudz darīts arī pedagoģiskā personāla izglītības līmeņa pacelšanas jautājumā. Viss tas veikts pašizliedzīgā darbā, ar minimāliem materiāliem līdzekļiem. Arī savā turpmākā attīstībā mūsu skolas solas iet pretī veselīgam progresam, sagatavojot laika prasībām un darba dzīvei piemērotus darbiniekus.

Kamēr mācības spēku atalgošanas jautājums daudz maz nokārtots, pagājušie 6 Latvijas pastāvēšanas gadi nav devuši skolotājiem pienācīgu pensiju likuma. Kā visās kultūrelās valstīs, tā arī pie mums pastāv uzskats, ka valsts darbinieki un skolotāji, stāvot uz pienācīgi augsta morālisks līmeņa un vedot inteliģencei piemērotu ar kultūras prasībām saskanošu dzīvi, nevar sakrāt kapitālus, ar ko dzīvot vecumā, un tamdēļ vecuma nespēka gadījumā nodrošināmi ar pensijām. Sakarā ar skolotāju pensiju likuma aizkavēšanos skolotāju aprindās nomanāms zināms sarūgtinājums, kuŗam ir no-